

Академія адміністративно-правових наук
Київський університет інтелектуальної власності та права

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Том 1

ЗАГАЛЬНЕ АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО
ОСОБЛИВЕ АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

За загальною редакцією:

доктора юридичних наук, професора **В. Галуцька**
та доктора юридичних наук, професора **В. Фелика**



Видавництво
«Юридика»
2023

*Рекомендовано до друку
Загальними зборами ГО «Академія адміністративно-правових наук»
(протокол № 1 від 21 грудня 2023 р.).*

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Київського університету інтелектуальної власності
та права (протокол № 4 від 20 грудня 2023 р.)*

Авторський колектив:

Берлач Анатолій Іванович; Біла Вікторія Русланівна; Біла-Тіунова Любов Романівна; Білоус-Осінь Тетяна Ігорівна; Бузницький Дмитро Миколайович; Буханевич Олександр Миколайович; Арнаутова Анастасія Станіславівна; Балан Богдана Миколаївна; Биков Ігор Олегович; Ващенко Юлія В'ячеславівна; Вершинін Богдан Максимович; Вершинін Денис Максимович; Галуцько Валентин Валентинович; Галуцько Валентин Васильович; Головій Людмила Василівна; Глобенко Ігор Олександрович; Гулак Олена Василівна; Даниленко Юлія Сергіївна; Діденко Сергій Володимирович; Діхтєвський Петро Васильович; Замрига Артур Вікторович; Зима Олександр Тарасович; Івановська Алла Миколаївна; Казанчук Ірина Дмитрівна; Карабін Тетяна Олександрівна; Коваленко Богдан В'ячеславович; Коваленко Лариса Павлівна; Комзюк Анато-лій Трохимович; Костенко Інеса Володимирівна; Кравцова Тетяна Миколаївна; Крайник Григорій Сергійович; Кривцун Даниїл Юрійович; Крупицький Олександр Станіславович; Кудерська Ірина Олександрівна; Кудерська Надія Іванівна; Кузниченко Сергій Олександрович; Кузьменко Оксана Володимирівна; Кузьмишин Віталій Миколайович; Курило Володимир Іванович; Маркова Олена Олегівна; Марчук Володимир Васильович; Мацелик Тетяна Олександрівна; Мацелюх Іванна Андріївна; Мілієнко Олена Анатоліївна; Мішук Інна Володимирівна; Мудрицька Катерина Олексіївна; Нашинець-Назар Тетяна Ярославівна; Наумова Анфіса Юріївна; Новікова Марія Миколаївна; Павлюх Богдан Ярославович; Пашинський Володимир Йосипович; Орловська Ірина Григорівна; Петков Сергій Валерійович; Пихтін Микола Порфирович; Підберезних Інна Євгенівна; Піддубний Олексій Юрійович; Попова Світлана Миколаївна; Попова Лілія Миколаївна; Продан Алла Олександрівна; Право-торова Ольга Михайлівна; Проневич Олексій Станіславович; Руденко Михайло Михайлович; Салманова Олена Юріївна; Синявська Олена Юхимівна; Ситников Олександр Федотович; Соловійова Ольга Миколаївна; Стеценко Валентина Юріївна; Стеценко Семен Григорович; Тополя Руслан Володимирович; Фелик Василь Іванович; Чорна Вікторія Григорівна; Michael Varney

Рецензенти¹:

Ростислав Калюжний – доктор юридичних наук, професор;

Сергій Мосьондз – доктор юридичних наук, професор;

Павло Лютіков – доктор юридичних наук, професор

Адміністративне право та адміністративний процес в умовах воєнного стану в Україні :
А31 навчальний посібник : у 2-х томах. Том 1. Загальне адміністративне право. Особливе адміністративне право / В. Галуцько, П. Діхтєвський, О. Гулак та ін. ; за заг. ред. В. Галуцька, В. Фелика. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. – 622 с.

ISBN 978-617-8182-01-4

У навчальному посібнику подано розширені авторські курси провідних учених-адміністративістів з адміністративного права та адміністративного процесу, розроблені для умов воєнного стану. У їх основу покладено теоретичні положення та практику діяльності адміністративних органів, що характеризує їх в умовах відбиття повномасштабного вторгнення російських терористів в Україну. За змістом у навчальному посібнику розкрито всі питання Програми другого блоку фахового вступного випробування з адміністративного права України, що затверджена МОН України, проте не обмежується ним. Із найбільш складних і дискусійних питань наведено альтернативні підходи.

Видання розраховане на здобувачів освіти з галузей знань: «Право», «Державне управління» та спеціальності «Правоохоронна діяльність» усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів. Він також може стати в пригоді під час підготовки до вступних випробувань, складання ЗНО та ЄДКІ, а також у підготовці до відповідних кваліфікаційних іспитів юридичних спеціальностей.

Навчальний посібник також може бути корисним для посадових осіб адміністративних органів, а також науково-педагогічних працівників, науковців, депутатів усіх рівнів, суддів, волонтерів, інших суб'єктів громадянського суспільства, які пов'язані з публічним правом.

УДК 342.9"364"(477)(075.8)

¹ Рецензенти можуть не розділяти наукових поглядів авторів.

ЗМІСТ

КНИГА 1 ЗАГАЛЬНЕ АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

ГЛАВА 1	
ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ	14
Розділ 1	
Адміністративне право як галузь публічного права	14
1.1 Публічне адміністрування як форма реалізації публічної влади	14
1.2 Види публічного адміністрування	17
1.3 Адміністративні органи	19
1.4 Публічний інтерес	21
Розділ 2	
Адміністративне право як складова публічного права	25
2.1 Призначення адміністративного права	25
2.2 Відносини, що складають предмет адміністративного права	27
2.3 Відмежування адміністративного права від цивільного	28
2.4 Система адміністративного права	30
Розділ 3	
Засади публічного адміністрування в умовах воєнного стану	35
3.1 Воєнний стан як об'єкт адміністративно-правового регулювання	35
3.2 Завдання адміністративного права в умовах воєнного стану	36
3.3 Ознаки, що характеризують публічну владу в умовах воєнного стану	38
3.4 Види публічного адміністрування в умовах воєнного стану	40
ГЛАВА 2	
ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА	44
Розділ 1	
Принцип верховенства права	45
1.1 Принцип верховенства права в адміністративному праві	45
1.2 Значення принципу верховенства права для регулювання адміністративно-правових відносин	46
1.3 Верховенство права згідно з тлумаченням Конструкційного Суду України	48
1.4 Складові принципу верховенства права	59
1.5 Юридична визначеність	60
1.6 Запобігання зловживанню (надужиттю) повноваженнями	61
1.7 Рівність перед законом і недискримінація	61
1.8 Доступ до правосуддя	62

Розділ 2

Принципи належного врядування в адміністративному праві	63
2.1 Публічно-правова природа принципів належного врядування	63
2.2 Історія утвердження принципів належного врядування	64
2.3 Стандарти належного врядування	64
2.4 Значення принципів належного врядування	65
2.5 Принцип забезпечення участі в ухваленні рішень	66
2.6 Принципи відкритості й прозорості діяльності адміністративних органів	67
2.7 Принцип добросовісності й етичної поведінки посадових осіб адміністративних органів	68
2.7.1 Академічна добросовісність – це сукупність етичних принципів і визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.	69
2.8 Принцип етичної поведінки адміністративних органів	71
2.9 Принцип ефективності діяльності адміністративних органів	72
2.10 Принципи компетентності й спроможності адміністративних органів	72
2.11 Принцип поваги до прав людини та культурної різноманітності	73
2.12 Принцип забезпечення соціальної згуртованості адміністративними органами	73
2.13 Принцип підзвітності адміністративних органів	74
2.14 Принцип сталості та довгострокової орієнтованості	74
2.15 Принцип інноваційності та відкритості до змін	74
2.16 Принцип поваги приватності	75
2.17 Принципи-вимоги щодо обігу інформації	75

ГЛАВА 3

ДЖЕРЕЛА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА	78
--	-----------

Розділ 1

Національні джерела адміністративного права	80
1.1 Основні національні джерела адміністративного права	80
1.2 Конституція України	81
1.3 Загальна характеристика основних національних джерел адміністративного права	81
1.3.1 Закон України «Про адміністративні послуги».	85
1.3.2 Закон України «Про адміністративну процедуру».	86
1.3.3 Закон України «Про запобігання корупції».	88
1.3.4 Кодекс України про адміністративні правопорушення	89
1.3.5 Митний кодекс України (глави 68, 69).	92
1.3.6 Кодекс адміністративного судочинства України	94
1.4 Інші закони України	95
1.5 Підзаконні нормативно-правові акти	96
1.6 Спеціальні джерела адміністративного права періоду воєнного стану.	98

Розділ 2	
Міжнародні джерела адміністративного права	101
2.1 Міжнародні договори	101
2.1.1 Міжнародні джерела адміністративного права в період національного спротиву повномасштабній збройній агресії російської федерації проти України	102
Розділ 3	
Юридичні акти Європейського Союзу	104
3.1 Поняття та провідне значення для адміністративного права України юридичних актів Європейського Союзу	104
3.2 М'яке право Європейського Союзу	106
Розділ 4	
Рішення судових органів як джерела адміністративного права	109
4.1 Практика Європейського суду з прав людини	109
4.2 Рішення Конституційного Суду України	113
4.3 Типові і зразкові рішення Верховного Суду	114
Розділ 5	
Неформалізовані квазіджерела адміністративного права	118
Розділ 6	
Юридична сила та правила вирішення конкуренції норм джерел адміністративного права	120
6.1 Юридична сила формалізованих джерел адміністративного права. Система джерел адміністративного права за їх юридичною силою	120
6.2 Правила вирішення конкуренції норм, закріплених у джерелах адміністративного права	122
ГЛАВА 4	
СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА	126
Розділ 1	
Суб'єкти публічного адміністрування (публічного управління) як суб'єкти адміністративного права	126
1.1 Поняття та ознаки категорій: «суб'єкт публічного адміністрування», «суб'єкт публічного управління»	126
1.2 Система суб'єктів публічного адміністрування (публічного управління)	128
1.3 Компетенція та повноваження суб'єкта публічного адміністрування (публічного управління)	129
1.4 Президент України як суб'єкт адміністративного права	131
Розділ 2	
Органи виконавчої влади	133
2.1 Система органів виконавчої влади	133
2.2 Центральні органи виконавчої влади	136

2.3	Центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом	142
2.4	Місцеві державні адміністрації та територіальні органи центральних органів виконавчої влади	144
2.5	Порядок створення, реорганізації та ліквідації органів виконавчої влади	145

Розділ 3

Спеціальні органи державного управління як суб'єкти адміністративного права

3.1	Національний банк України	147
3.2	Служба безпеки України	148
3.3	Центральна виборча комісія	148

Розділ 4

Система органів місцевого самоврядування

4.1	Характерні риси місцевого самоврядування	150
4.2	Представницькі органи	151
4.3	Виконавчі органи	152
4.4	Сільський, селищний, міський голова	154
4.5	Органи самоорганізації населення	155
4.6	Порядок створення, реорганізації та ліквідації органів місцевого самоврядування	157

Розділ 5

Військово-цивільні адміністрації та військові адміністрації

5.1	Військово-цивільні адміністрації	161
5.2	Військові адміністрації	164

Розділ 6

Приватна особа як суб'єкт адміністративного права

6.1	Зміст поняття «приватна особа»	170
6.2	Види приватних осіб	172
6.2.1	Громадяни України	172
6.2.2	Іноземці, особи без громадянства	174
6.2.3	Біженці та особи, які потребують додаткового чи тимчасового захисту	176
6.3	Фізичні особи-підприємці	177
6.4	Юридичні особи приватної форми власності – підприємства, установи, організації як суб'єкти адміністративного права	178
6.5	Інститут громадянського суспільства як суб'єкт адміністративного права	179

Розділ 7

Адміністративна правосуб'єктність приватної особи

7.1	Адміністративна правоздатність	182
7.2	Адміністративна дієздатність	182
7.3	Адміністративна деліктоздатність	183
7.4	Загальний та спеціальний адміністративно-правовий статус приватної особи	184

Розділ 8

Суб'єктивні публічні права та обов'язки приватної особи	186
8.1 Сутність суб'єктивних публічних прав та обов'язків	186
8.2 Окремі види суб'єктивних публічних прав приватних осіб та їх характеристика	187
8.2.1 Право на участь в ухваленні рішень	188
8.2.2 Право на звернення	189
8.2.3 Право на електронну петицію	193
8.2.4 Право на свободу мирних зібрань	195
8.2.5 Право на адміністративне оскарження	195
8.2.6 Право приватної особи на публічну інформацію	196

Розділ 9

Незалежні регулятори в публічному адмініструванні (публічному управлінні)	203
9.1 Поняття, сутність та функції незалежних регуляторів	203
9.2 Незалежні регуляторні органи в Україні	204
9.2.1 Правовий статус Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг	206
9.2.2 Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку	207
9.2.3 Комісія з регулювання азартних ігор та лотерей	209
9.2.4 Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку	209
9.2.5 Національна рада з питань телебачення і радіомовлення України	211

Розділ 10

Компетенція адміністративного органу (суб'єкта публічного адміністрування)	213
10.1 Компетенція суб'єкта публічного адміністрування: сутність та структура	213
10.2 Повноваження суб'єктів публічного адміністрування	215
10.3 Наділення адміністративними повноваженнями, делегування адміністративних повноважень	218

ГЛАВА 5

АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСЛУГИ	222
--	------------

Розділ 1

Поняття, ознаки та види адміністративних послуг	222
1.1 Поняття адміністративної послуги	223
1.2 Ознаки адміністративної послуги	224
1.3 Відмінність адміністративної послуги від інших видів послуг у публічній сфері	225
1.4 Принципи надання адміністративних послуг	228

Розділ 2

Суб'єкти відносин надання адміністративних послуг	231
2.1 Суб'єкт звернення	231
2.2 Суб'єкт надання адміністративних послуг	232
2.3 Центри надання адміністративних послуг	237
2.4 Адміністратори	239

Розділ 3

Порядок надання адміністративних послуг	241
3.1 Стадії процедури надання адміністративної послуги	241
3.2 Юридичні документи та дії, що супроводжують процедуру надання адміністративних послуг	244
3.3 Плата за надання адміністративних послуг (адміністративний збір)	245

Розділ 4

Особливості надання адміністративних послуг	250
4.1 Електронні адміністративні послуги	250
4.2 Особливості надання адміністративних послуг в умовах воєнного стану	251

Розділ 5

Актуальні питання надання адміністративних послуг в умовах воєнного стану	264
--	------------

ГЛАВА 6

ІНСТРУМЕНТИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ	278
---	------------

Розділ 1

Юридична природа інструментів публічного адміністрування	278
1.1 Поняття інструментів публічного адміністрування	278
1.2 Класифікація інструментів публічного адміністрування	279
1.3 Вибір належного інструмента публічного адміністрування	282

Розділ 2

Підзаконний нормативно-правовий акт як інструмент публічного адміністрування	283
2.1 Поняття та юридична природа підзаконного нормативно-правового акта	283
2.2 Види підзаконних нормативно-правових актів	284
2.3 Вимоги до нормативно-правового акта	288
2.4 Порядок підготовки та ухвалення нормативно-правових актів	290
2.5 Припинення та зупинення дії нормативного акта	292
2.6 Експертиза проєкту нормативно-правового акта. Зміст і значення антикорупційної експертизи нормативно-правового акта	295
2.7 Державна реєстрація підзаконного нормативно-правового акта	297
2.8 Процедура оприлюднення та набрання чинності нормативно-правовим актом	298
2.9 Підстави для визнання нормативно-правового акта протиправним	299
2.10 Зв'язок протиправності з фактом недотримання формальних вимог під час підготовки та видання акта	301

Розділ 3

Адміністративний (індивідуальний) акт як інструмент публічного адміністрування	302
3.1 Поняття та риси адміністративних актів	302
3.2 Оформлення та зміст адміністративного акта	304
3.3 Чинність і припинення дії адміністративного акта	306
3.4 Процедура ухвалення (видання) адміністративного акта	309

Розділ 4

Адміністративний договір як інструмент публічного адміністрування	310
4.1 Поняття, юридичне значення та ознаки адміністративного договору	310
4.2 Види адміністративних договорів	311
4.3 Укладання адміністративних договорів	313
4.4 Чинність адміністративного договору	314
4.5 Нікчемність адміністративного договору	315

Розділ 5

Адміністративний розсуд у публічному адмініструванні	318
5.1 Юридична природа адміністративного розсуду в публічному адмініструванні	318
5.2 Умови застосування адміністративного розсуду	320

Розділ 6

Використання електронного врядування в публічному адмініструванні	322
6.1 Поняття електронного врядування	322
6.2 Елементи електронного врядування	323
6.3 Електронний суд	326
6.4 Електронна медицина	326
6.5 Електронна культура	327
6.6 Співвідношення понять: «електронне врядування», «електронна держава», «електронна демократія», «електронний парламент», «електронний уряд», «електронний суд»	328

Розділ 7

Електронне урядування в публічному адмініструванні	329
7.1 Поняття електронного урядування	329
7.2 Елементи електронного урядування	335
7.3 Співвідношення понять: «електронне урядування», «електронна держава», «електронна демократія», «електронний парламент», «електронний уряд», «електронний суд»	337

Розділ 8

Учинення юридично значущих адміністративних дій та матеріально-технічних операцій	341
8.1 Учинення інших юридично значущих адміністративних дій	341
8.2 Здійснення матеріально-технічних операцій	341

Розділ 9	
План як інструмент публічного адміністрування	343
9.1 Юридична природа плану як інструменту публічного адміністрування	343
9.2 Сфера застосування та види планів	345
Розділ 10	
Фактична дія як інструмент публічного адміністрування	347
10.1 Поняття, юридичне значення та ознаки фактичної дії	347
10.2 Сфера застосування фактичних дій	347
10.3 Основні види фактичних дій	348
Розділ 11	
Заходи адміністративного примусу	352
11.1 Поняття та риси адміністративного примусу	352
11.2 Правові засади застосування заходів адміністративного примусу	354
11.3 Адміністративно-запобіжні заходи в діяльності публічної адміністрації	355
11.4 Заходи адміністративного припинення	357
11.4.1 Заходи адміністративного припинення загального призначення	358
11.4.2 Заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення	360
11.4.3 Заходи адміністративного припинення спеціального призначення	361
11.4.4 Застосування вогнепальної зброї	362
11.5 Адміністративні стягнення	363
Розділ 12	
Адміністративно-правові режими	364
12.1 Адміністративно-правовий режим: поняття, ознаки та зміст	364
12.2 Спеціальні адміністративно-правові режими	369
12.3 Надзвичайні адміністративно-правові режими	370
12.4 Правовий режим воєнного стану	372
12.5 Правовий режим надзвичайного стану	374
12.6 Правовий режим зони надзвичайної екологічної ситуації	374
12.7 Постійні адміністративно-правові режими	375
12.7.1 Режим державної таємниці	375
12.7.2 Митний режим	376
12.7.3 Прикордонний режим	377
Розділ 13	
Контроль та нагляд	378
13.1 Адміністративний (публічний) контроль	378
13.2 Адміністративний нагляд	379

ГЛАВА 7	
АДМІНІСТРАТИВНА ПРОЦЕДУРА	382
Розділ 1	
Засади адміністративної процедури в Україні	382
1.1 Сутність та види адміністративних процедур	382
1.2 Принципи адміністративної процедури	385
Розділ 2	
Учасники та стадії адміністративної процедури	390
2.1 Учасники адміністративної процедури	390
2.2 Стадії адміністративної процедури	393
ГЛАВА 8	
ЗАХИСТ ПРИВАТНОЇ ОСОБИ	
У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ	398
8.1 Особливості захисту приватної особи у сфері публічного адміністрування в період воєнного стану	398
8.2 Особливості захисту прав приватних осіб під час дії воєнного стану	400
8.3 Правоохоронні заходи захисту прав приватних осіб під час дії воєнного стану	402
8.4 Особливості захисту громадян України на тимчасово окупованих територіях	404
8.5 Особливості захисту поранених та (або) осіб з інвалідністю, які постраждали від російських терористів	409
8.6 Особливості захисту внутрішньо переміщених осіб	414
8.7 Правовий режим на тимчасово окупованій території України та його вплив на внутрішньо переміщених осіб	416
8.8 Розміщення внутрішньо переміщених осіб	417
8.9 Особливості захисту суб'єктів господарювання, що постраждали від російських терористів	420
8.10 Поняття адміністративного оскарження	427
8.11 Підстави та порядок подання скарги	432
8.12 Предмет адміністративного оскарження	436
8.13 Можливі наслідки розгляду скарги	437
8.14 Відшкодування шкоди, завданої суб'єктами публічної адміністрації приватним особам	439
8.15 Підстави та процедури, за якими суб'єкт публічного адміністрування відшкодовує шкоду, завдану приватній особі російською федерацією	443
8.16 Міжнародні способи захисту прав приватних осіб	449
8.17 Особливості міжнародного захисту громадян України, які постраждали від російських терористів	457

КНИГА 2 ОСОБЛИВЕ АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

ГЛАВА 1	
СЛУЖБОВЕ ПРАВО	472
Розділ 1	
Теоретико-правові засади публічної служби	472
1.1 Поняття, сутність публічної служби	472
1.2 Характеристика державної служби	475
1.3 Принципи публічної служби	479
Розділ 2	
Основи правового статусу державного службовця	482
2.1 Поняття державного службовця. Посади державної служби та їх категорії, підкатегорії, ранги	482
2.2 Права та обов'язки державного службовця	485
2.3 Вступ на державну службу. Проходження державної служби і службова кар'єра	490
2.4 Службова дисципліна. Дисциплінарна та матеріальна відповідальність державного службовця	495
2.5 Оцінювання результатів службової діяльності державних службовців	501
2.6 Дисциплінарна та матеріальна відповідальність державного службовця	502
2.7 Матеріальне й соціальне забезпечення державного службовця	506
2.8 Припинення державної служби	508
Розділ 3	
Особливості професійної діяльності службовців органів місцевого самоврядування у період дії режиму воєнного стану	512
3.1 Правовий статус органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану	512
3.2 Особливості вступу на службу та проходження служби в органах місцевого самоврядування в умовах воєнного стану	519
Розділ 4	
Правила етичної поведінки публічних службовців	524
4.1 Загальні обов'язки публічних службовців	524
4.2 Правила, яких мають дотримуватися публічні службовці	528
ГЛАВА II	
АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНЕ ПРАВО	
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	529
Розділ 1	
Адміністративна відповідальність як вид юридичної відповідальності	529
1.1 Поняття та ознаки адміністративної відповідальності	529
1.2 Відмежування адміністративної відповідальності від інших видів юридичної відповідальності	532

1.3	Принципи адміністративної відповідальності	535
1.4	Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в разі їх фіксації в автоматичному режимі спеціальними технічними засобами	536
1.5	Адміністративна відповідальність юридичних осіб	539
1.6	Законодавчі акти, що регулюють відносини адміністративної відповідальності	541
Розділ 2		
Адміністративне правопорушення		544
2.1	Поняття адміністративного правопорушення	544
2.2	Ознаки адміністративного правопорушення	544
2.3	Відмежування адміністративного правопорушення від кримінального правопорушення	546
2.4	Відмежування адміністративного правопорушення від дисциплінарного правопорушення	548
Розділ 3		
Юридичний склад адміністративного правопорушення		551
3.1	Поняття юридичного складу адміністративного правопорушення	551
3.2	Структура юридичного складу адміністративного правопорушення	551
3.3	Види юридичних складів адміністративного правопорушення	556
Розділ 4		
Заходи адміністративної відповідальності		559
4.1	Поняття адміністративного стягнення	559
4.2	Види адміністративних стягнень	559
4.3	Заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх осіб за вчинення адміністративних правопорушень	563
4.4	Загальні правила накладення адміністративних стягнень	564
Розділ 5		
Провадження у справі про адміністративні правопорушення		567
5.1	Поняття та особливості проваджень у справах про адміністративні правопорушення	567
5.2	Докази у справах про адміністративні правопорушення	568
5.3	Права та обов'язки осіб, які беруть участь у провадженні у справах про адміністративні правопорушення	569
5.4	Стадії провадження у справах про адміністративні правопорушення	573
5.5	Заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення	578
ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО ПОСІБНИКА		580
АВТОРИ		595

Розділ 2

МІЖНАРОДНІ ДЖЕРЕЛА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА¹

2.1 Міжнародні договори

Відповідно до ст. 3 Закону України від 29 червня 2004 р. «Про міжнародні договори України»² такі договори укладаються Президентом України або за його дорученням – від імені України; Кабінетом Міністрів України або за його дорученням – від імені уряду України; міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, державними органами – від імені міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних органів.

В Україні сьогодні діють чимало *міжнародних договорів*, норми яких мають застосовуватися під час регулювання адміністративно-правових відносин. Наприклад:

- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р.;
- Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13 грудня 1957 р.;
- Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату від 9 травня 1992 р.

Відповідно до статті 9 Конституції України чинні міжнародні угоди, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. На підставі статті 19 Закону України «Про міжнародні договори України» такі міжнародні договори застосовуються в порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору. Міжнародні договори постають як форма визнання й встановлення взаємних міжнародних прав та обов'язків переважно для суб'єктів, які беруть у них участь. Правові міжнародні договори містять загальновизнані норми міжнародного права. У міжнародних контрактних договорах встановлено поточні міждержавні зобов'язання. Під конвенціями потрібно розуміти прості за формою міжнародні договори щодо окремого предмета правової регламентації політичної, юридичної чи соціально-економічної спрямованості. У разі укладення міжнародного договору міжнародно-правовий звичай, що встановлює правила поведінки учасників тих же відносин, не втрачає своєї дієвості. Передусім він може поширюватися на суб'єктів, які, визнаючи звичай, не приєдналися до міжнародного договору. При цьому правовий звичай

¹ Авторка: **Марія Новікова**.

² Про міжнародні договори України : Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-IV.

може бути за обсягом ширший за договірну норму. Утрата чинності міжнародного договору не припиняє автоматично дію звичаю¹.

2.1.1 Міжнародні джерела адміністративного права в період національного спротиву повномасштабній збройній агресії російської федерації проти України

Блокування резолюцій Ради Безпеки ООН через накладання росією вето свідчить про те, що будь-яка спроба цього органу віддати рф під Міжнародний кримінальний суд (МКС) матиме подібний результат. Тому дискусії про *створення нового спеціального трибуналу щодо злочинів агресії* викликають жвавий інтерес і можуть мати практичне втілення.

Багато подій, пов'язаних із російською агресією проти України, мають безпрецедентний характер для міжнародного права і правосуддя: Міжнародний кримінальний суд отримав найбільшу в історії державну заяву про відкриття розслідування; Рада ООН з прав людини розпочала власне розслідування нападів рф на цивільних осіб та цивільну інфраструктуру; росія вийшла з Європейської конвенції з прав людини та інших договорів Ради Європи.

Міжнародне співтовариство прагне зберегти правові важелі впливу в ситуаціях порушення територіальної цілісності та національного суверенітету. Свідченням цього стало знакове рішення Генеральної Асамблеї ООН від 26 квітня 2022 р. щодо *відповідальності постійних членів Радбезу ООН* за використання права вето і напрямки його подолання.

16 вересня 2022 року російська федерація остаточно вийшла з Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Це стало наслідком виключення росії зі складу Ради Європи. Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) зберігає компетенцію розглядати заяви проти російської федерації щодо її дій або бездіяльності, які можуть становити порушення Конвенції, за умови якщо вони сталися до 16 вересня 2022 року. Але ще у червні державна дума рф ухвалила, що росія не буде виконувати ці рішення ЄСПЛ.

Попри труднощі, пов'язані з виконанням рішень ЄСПЛ, і відсутність механізму примусу до виконання, позитивні судові рішення ЄСПЛ проти російської федерації можуть використовуватися як доказ в інших міжнародних і національних судах та органах. Це матиме значний вплив на розгляд справ в суді ООН, міжнародних арбітражах і розслідування міжнародних злочинів. Міжнародний кримінальний суд здійснює розслідування трьох типів злочинів в Україні, для яких не потрібно, щоб рф ратифікувала Римський статут МКС чи ухвалювала резолюції Радбезу ООН, – це *воєнні злочини, злочини проти людяності та злочин геноциду*. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини надає всю необхідну інформацію за запитом міжнародних експертів та проактивно інформує Офіс Генерального прокурора України про відомі факти таких злочинів.

¹ Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України / за заг. ред. Р.С. Мельника. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. С. 45.

Міжнародний кримінальний суд не має можливості розглядати справу з притягнення до відповідальності РФ саме за злочин агресії, який є першопрічиною всіх решти злочинів, через те, що обмежений так званими Кампальськими поправками до Римського статуту. Аби суд мав юрисдикцію щодо злочину агресії, потрібно, щоб держава, яка здійснила напад, ратифікувала Римський статут, або щоб цю ситуацію передала на розгляд суду Рада Безпеки ООН, що не можливо здійснити без реформи всередині ООН, яка б забрала у російської федерації право вето. Саме через це Офіс Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини долучився до просування ідеї створення спеціального трибуналу зі злочину агресії російської федерації проти України та притягнення її політичного та військового керівництва до відповідальності через взаємодію з національними інститутами з прав людини усього світу. Ця ідея вже підтримана ПАРЄ, Європарламентом та окремими демократичними країнами, до кола яких входить Литва і Польща, Естонія, Греція, Нідерланди, Чехія, Латвія, Канада, Сполучене Королівство та інші. Створення нових механізмів – украй важлива робота на тлі абсолютної неспроможності до реалізації наявних, які передбачені нормами міжнародного гуманітарного права, насамперед – Женевськими конвенціями.

Женевські конвенції 1949 року про захист жертв війни:

- *Женевська конвенція (I) про поліпшення долі поранених та хворих у регулярних арміях;*
- *Женевська конвенція (II) про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, потерпілих корабельну аварію, зі складу озброєних сил на морі;*
- *Женевська конвенція (III) про поводження з військовополоненими;*
- *Женевська конвенція (IV) про захист цивільного населення під час війни.*

Протоколи:

- *Протокол I, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів;*
- *Протокол II, що стосується захисту жертв збройних конфліктів не міжнародного характеру;*
- *Протокол III про введення додаткової відмітної емблеми у вигляді Червоного хреста і Червоного півмісяця.*

Саме ці документи регламентують норми міжнародного права щодо гуманного поводження під час війни, і саме їх російська федерація свідомо ігнорує та порушує.

Це призводить до блокування діяльності Міжнародного комітету Червоного Хреста в питаннях захисту прав військовополонених і мирного населення, яке перебуває в зоні проведення бойових дій чи стало жертвами воєнних злочинів, наприклад депортації. Відсутність гарантій безпеки та ініціативи з боку МКЧХ в отриманні гуманітарного доступу до постраждалих, включно із військовополоненими та незаконно утримуваними цивільними громадянами, вказує на кризу інституції. Упродовж 2022–2023 рр. фіксувалися порушення принципів Міжнародного руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця в діяльності національного товариства Червоного Хреста в російській федерації, який виступив на підтримку мобілізаційної кампанії.